

EUSKARA NAFARROAKO UNIBERTSITATE PUBLIKOAN

GREGORIO MONREAL

Nafarroako Parlamentuak 1987an eman zion argi berdea Nafarroako Unibertsitate Publikoari (NUP). Hamarkada bat joan da geroztik, Unibertsitate gaztearen eremuan gure hizkuntzari zer egoera bizitzea egokitu zaion neurtzeko nahikoa denbora.

1.— Instituzioaren jaiotza eragin zuten baldintzek berek azaltzen dute euskarari emandako tratamendua, bai Unibertsitatearen abiatze-epetan eta bai finkatze-epetan.

Jakina da Nafarroako Gorteak Ertarotik tematu zirela Unibertsitate bat izaten. Aro Modernoan, goi-irakaskuntzarako instituzio bat eratzeko baimen bikoitza —Erregearena eta Ai-

ta Sainduarena— behar izateak eta lehendik ezarritako unibertsitateen interes sortuek bertan behera bota zituzten aha-
legin guztiak. Ondorengo planteamendua, 1869 eta 1936 bi-
tartean bederen, Unibertsitate euskal-nafarraren sortzearen
aldekoa izan zen beti: hala nola lau probintziako unibertsita-
te-barrutia sortzeko Nafarroako Diputazioak Arabako, Gipuz-
koako eta Bizkaiko Diputazioei egindako proposamena edo
Eusko Ikaskuntzak 20ko hamarkadan egindako proiektua,
non zenbait intelektual nafarrek bertan parte hartu zuten. No-
rabide integratzaile bera hartu zuen aro errepublikarriko Eus-
kal Unibertsitatearen aldeko kanpainak. 70eko hamarkada-
ko urteetara ere heldu zen joera hau; profesional eta ikasle
nafarrak oso present izan ziren barrutiaren aldeko mugimen-
du errebindikatzailen.

Bistan da Erreforma politikoaren prozesuan ordaindu behar
izan ziren prezioetako bat izan zela Nafarroa —berezko ero-
men neurtezinak ahaztu gabe, noski—. Unibertsitateari dago-
kionez, 1977an Nafarroa ez zen sartu Arabako, Gipuzkoako
eta Bizkaiko barruti berrian. Zaragozaren mende iraun zuen,
eta unibertsitate-eremu iruindarrak Elizaren Unibertsitateak
hartuta.

Sektore laikoen eta gutxi gora-behera «progresisten» hel-
burua zen Unibertsitate publikoaren sortzea; integristatzat eta
jarraera kontserbadoreetara lerratutakotzat hartua zen Opus
Deiren Unibertsitatearentzako goi-hezkuntzako alternatiba
nahi zuten sektore hauek.

Unibertsitatea sozialistek bultzatuta jaino zen 1987an, ezke-
rreko taldeen, zentrokoen eta nazionalisten laguntzarekin. De-
naden, PSOEk legealdi horretan aldatu egin zuen aliantzen
estrategia, eta Unibertsitatearen abiatzea, beste hainbat gai
bezala, UPNrekiko itun agiriko eta isileko baten gaia izan zen.
PSOEK nagusitasuna izango zuen Unibertsitate berriaren gara-
penean, baina kontzesioak egingo zitzaizkion alderdi kontserba-
doreari. Pentsatzekoa da zer espero zezakeen euskarak era
horretako itun batetik. NUP martxan ipintzeko unean, lehen-
dik existitzen zuten unibertsitate-eskolak txertatzeko arduan,
Irakasle-Eskolako lerro elebidunaren irauteari buruz arazoak

planteatzen hasi ziren. Ezaguna da ospe akademiko sendoko antropologo nafar baten anekdota: euskal gaiak lantzeari utziz gero Unibertsitate berrian sartuko zela iradoki zitzaion. Bistan da «vasquista» etiketa ez zela gomendio ona NUPen sorrera-garaietako sartze errazerako.

2.— Hizkuntz plangintza baterako, Unibertsitatearen sorrera-unea da egokiena. Planteamendua erraza zatekeen: 80ko hamarkada bukatzean Autonomi Erkidego elebidunetan hizkuntz normalizaziorako legeak onartu ziren, eta onartuta zeuden hainbat unibertsitatetako Estatutuak, non instituzioaren hizkuntz erregimenari kapitulu oso bat eskaintzen zitzaion. Zehazki, Kataluniako eta EAeko unibertsitateak oinarri normalizatzailetatik abiatzen ziren, eta horrek diskriminazio positiborako neurriak zekartzan ondorioz. Beste gauza bat da arau-markoari zegokion praxia aurrera eraman zen edo ez zen. Gogora dezagun EHUren kasua 1985 eta 1990 artean.

Nafarroan ez zen ezer egin, zenbaiten borondatezko ahaleginak salbu. Garcia Blascoren errektore-aldi eratzailleak iritsi behar izan zuen, 1993ko urtarrila ordurako, hizkuntzaren auzia mahaigaineratzeko.

3.— Estatutuetako V. Tituluari buruzko —Euskara Unibertsitatean— eztabaida estatutu-prozesuko garrantzitsuenetariko bat izan zen eta, zalantzarik gabe, lorpen nagusietako bat, nahiz eta zenbait sektore ren errezeloak —ia fobiazkoak— gainditu behar izan ziren.

Onartu behar da hizkuntzari Estatutuek ematen dioten traeta onargarria dela. Areago, Nafarroako testuinguru soziolinguistikoa espero zitekeena baino urrutirago iritsi zen. Oso lorpen estimagarria da ofizialtasunaren ezagutza («gaztelera eta euskara Nafarroako Unibertsitate Publikoko berezko hizkuntzak dira eta, ondorioz, unibertsitario guztiek dute ezagutzeko eta erabiltzeko eskubidea»). Gauza bera esan liteke eskubidearen adierazpenaz eta egozten zaion norainokoaz: Unibertsitateko gobernu-organanoekin harremanak izateko aukera, hizkuntzaren erabilera bileratan, ikerketa-lanen aurkeztea eta argitaratzea, ikasketen harrera eta eskaintza, azterketak eta fro-

gak, administrazio-dokumentazioa, errotulazioa, publizitatea, eta abar.

Legezkotasun-contrda egiteko Estatutuak Nafarroako Gobernuari aurkeztu zitzaizkionean okertu ziren gauzak. V. Kapituluako artikulua garrantzitsu batzuetan Gobernuak honako eztenkada gehitu zuen: «Legeak agintzen duen markoan»: hala nola ikasgaien eskaintzari buruzkoan, irakaslearen eta AZPren (Administrazio eta Zerbitzu Pertsonala) formazioari eta kontratazioari buruzkoan, kontratazioetarako hizkuntzaren ezagutzaren balorazioari buruzkoan eta irakasle-postuak zehaztean.

Zalantza ekarri du Gobernuaren gehiketak, eta badirudi normalizazioaren gorpulean sartutako makila dela: zer esan nahi du zehatz-mehatz? Nafarroako Parlamentuak nekez egingo du Unibertsitaterako hizkuntz lege berezi bat. Normalizazio-prozesua geldiarazi egin behar al da Unibertsitaterako hizkuntz arau bat ematen den arte? Badirudi zuhurtasun- edo galga-modu bat ipini nahi izan dela, gehiengo parlamentarioak nahi ez duen hizkuntz norabidea hartzea eragozteko Unibertsitateari. Nabari da hizkuntzari buruzko indar-erlazioa askoz ere aldekoagoa dela instituzio unibertsitarioan Nafarroako asantzia legegilean baino. Azpimarratzekoa da Gobernuaren eztenkada dagoeneko erabili duela Unibertsitate barruan, ezein plangintzarako disuasio-bitarteko gisa, hizkuntzaren aurkako sektore nabarmenenak —Errektore-taldean sendo ainguratutako jendea duen sektorea—. Parlamentuak oraindik ez duela iritzirik eman argudiatzen da.

4.— Egia da Parlamentuak ez duela iritzirik eman Estatutuaren ezarpeneko bi urteotan, ezta lehendik ere, ezta Euskararen Legearen artikuluetan ere. Eta, hala ere, Unibertsitatea erabateko garapenera heldu da azken hamarkadan zehar: martxan ipini dira lizentziaturak, injinerutzak eta diplomaturak, eta kalera irteten ari dira lehenengo promozioak. Irakasleak eta Administrazio eta Zerbitzuetako lan-taldeak integratu direla esan nahi du horrek. Orain, euskalduntzearen emaitzak ezin etsigarriagoak dira: NUPen lanean ari diren 626 irakasleetatik 25ek baino ez dituzte eskolak euskaraz ematen

(eta 15 baino ez dira Unibertsitateko irakasle-kidegoko partaide). Beraz, euskarazko irakaskuntzan lan-taldearen % 3,9k diharduela ari gara esaten.

Argi eta garbi baiezia daiteke diskriminazio negatiboa egon dela, nabarmena baita zifra hauek ez datozela bat Nafarroaren hizkuntz eneatitatearekin. Azken inkestaren arabera % 10 dira probintziako hiztunak, nahiz eta % 20ra heltzen den euskara ulertzen dutenen portzentaia. Dena den, kontuan izan behar da gauzak dezente aldatzen direla irakaskuntzaren munduan. Nahiz eta hizkuntzaren onarpen sozialerako oztopo izugarria den nafar askoren buruan euskarak lotura izatea molotov koktelarekin, ukabil itxiarekin, hormen lohitzarekin eta funtsik gabeko indarkeriarekin, B eta D ereduaren matrikulatutako ikasleen portzentaia % 25ekoa da, eta % 30a gainditzen du Iruñerrian. Nabarmenezkoa da D ereduaren matrikularen bilakera azken bost urteotan. Eremu euskaldunean % 61etik % 78ra igo da Lehen Hezkuntzan eta % 75etik % 83ra Haur Hezkuntzan. Eta eremu mixtoa delakoan % 16tik % 22rako jauzia egin da Lehen Hezkuntzan eta % 22tik % 25era Haur Hezkuntzan.

Irakaspena argia da: NUPeko ikasle euskaldunen kopurua hazten ari da pixkanaka —Unibertsitate publikorako joera dute euskaldunek—. Era bateko edo besteko segida behar luke te ikasketetan, maila ez unibertsitarioetan egindako ahalegin eskerga alferrik gal ez dadin.

5.— Hizkuntz Normalizaziorako Batzordeak —«Unibertsitaterako euskararen Hizkuntz Normalizaziorako Politika landu, proposatu eta jarraipena egiteko» erantzukizuna du NUPeko Estatutuen arabera— Plan baten osaketan lanean jardun du negu honetan.

Oinarrizko planteamendu nagusia zera baieztatzea izan da: Unibertsitateak ematen duen tituluak gaitzen zaituen ogibidean edo ogibideetan euskara zuzen erabiliz jarduteko beharrezkoa den hizkuntz gaitasuna Unibertsitatean zauden denboran lortzeko aukeran gauzatzen da bigarren hizkuntza ofizialaren ikasketarako eta ezagutzarako ikasleen eskubidea.

Baina aitortzen da Nafarroako testuinguru soziolinguistikoan ikasleen interesen aurkakoa litzatekeela —eta luzera interesatuen euskararekiko atxikimenduaren aurkakoa— gaztele-raren lexiko tekniko eta adierazpen-baliabideak osoki ez menperatzea.

Ondorioz, curriculum bakoitzeko funtsezko irakasgai batzuk euskaraz eskaintzera joko luke Nafarroako Unibertsitate Publikoak, hain zuzen ere espezialitate bakoitzaren teknolektoan eragin handiena duten irakasgaiak. Beharrezkoa da, beraz, disziplina horien definizioa: curriculum bakoitzeko irakaskuntza-eskaintza zehaztu behar da. Horixe bera egin du Batzordeak, kasuz kasu eta titulazioz titulazio aztertuz.

Definizioan irizpide ezberdinak hartu dira kontuan: behar soziala —hots, profesional elebidunak eskatzen dituzten alor sozialetara zuzendutako titulazioak—, irakasle egokien prestutasuna, irakaskuntza-eskaera eta ikasmaterialak badauden edo ez aintzat hartu dira.

6.— Plangintza orotan bitartekoen kontua gai erabakigarri bilakatzen da, areago lan-taldeak beteta daudenez maniobrarako aukera oso estua denean. Esan ohi den bezala, paperak denari eusten dio, baina gauzak asko aldatzen dira baliabideak zuzendu behar direnean eta erabakiak hartu behar dituztenak gai honekiko axola gabe, eta baita erabat aurkako ere, direnean.

Batzordeak uste du lehendabizi euskarazko irakaskuntzaren benetako eskaera zein den jakin behar duela. Gaur egun ikasleen matrikulazio-unean egindako oinarrizko inkesta bat besterik ez dago. Eta, noski, balizko eskaerari erantzuteko NUPEk zer irakasle-baliabide —pertsonal elebidun gaitua— dituen jakin beharko litzateke. Oraingoan, Hizkuntz Normalizaziorako Planean lehentasuna ematen zaien gaien irakaskuntzaren erantzukizuna har lezaketen lizentziatuen eta doktoreen errolda eguneraturik ez dago.

7.— Irakasle-baliabideen puntuari dagokionez, irakaslegoa antolatzeke lehentasunezko irizpide edo aukera batzuk hartzeko proposamena egin zaio Gobernu-Batzordeari. Lojikoak dirudi

gaur egun dituen baliabideak erabiltzea aurrena, irakasle euskaldunen errolda egin ondoren beti ere. Eta alfabetatzeko edo irakasle-funtzioari aurre egin ahal izateko formazio proposerako egokiera izan ez dutenen erreziklatzeko aukeran pentsatu behar da.

Bertako irakasleen faltan Unibertsitateak profil elebiduneko irakasleentzako lanpostuen deialdia egin beharko luke. Eta, beharrezko bada, irakasle kontratudunak ekarri —laguntzailak, asoziatuak eta bisitariak—. Gorago aipatutako arazo handia agertuko da hemen: «Legeak agintzen duen terminuetan» dioten arn. Izan ere, bide judizialean helegitea aurkeztua dauka espezifikazio elebidunarekin orainarte lehiaketara ateraden lanpostu bakarrak. Eta, Barañaingo Udaleko funtzionarioei buruzko (eta frekuentzien esleipenari buruzko) Auzitegi nafarraren epaiaren ondoren, jakina da zer jokoera duten gure epaitegiek hizkuntz zuzenbidea ezartzeko orduan.

Bada hirugarren bide bat (izen bat ematearren, baliatzeko bigarrena izan liteke eta), zalantzarik gabe emankorra. EHUK eta NUPek duela urte pare bat izenpetutako Hitzarmenaz ari naiz. Aukeren artean dago euskaraz irakasteko EHUKo irakasleak aldi baterako uztea. Formula honen balioa ez da mugatzen Euskal Herriko bi unibertsitate publikoen —gaur egun elkarri erabat bizkarra emanda— lankidetzara; pentsa proposatutako Normalizazio Planak sortutako behar berriak Azpizokko gainaz edo Altsasuz harainditik etorritako irakasle elebidunek beteko lituzketela, NUPek irakasleen formaziorako plan bati ekiten dion bitartean.

Bi ohar, azkenik, NUPeko irakasleen euskalduntzeari buruz. Unibertsitateko irakasle kontratudunen edozein lanpostu lortzeko euskara meritutzat hartzea proposatu du Batzordeak. EGA tituluari edo baliokideari puntuaketa osoko % 7 emango litzaioke eta % 3 bitarteko gehigarria euskarazko argitarapen negatik. Ez da asko, baina bereak eta bi kostako da Gobernu-Batzordeak neurria onartzea. Bestalde, euskarazko irakaskuntza bere gain lehenengoz hartzen duten irakasleek euren dedikazioaren heren bat eskaini ahal izango diote ikasturtearen prestatzeari lehenengo hiru urteetan.

8.— Titulazio bakoitzeko euskarazko irakasgaien kupotik aparte, Unibertsitateko titulazio guztietan Euskara Teknikoko ikastaroa ezartzea proposatu du Batzordeak. Konfigurazio libreako sei kredituko irakasgaia litzateke. Ikasketa-planen erreforma rekin aipatutako irakasgaia hautazkoa bilakatzen joatea espero da. Proposamena gauzatuz gero jauzi kualitatiboa emango litzateke NUPen hizkuntz praxian. Bestalde, Euskara Teknikoko testuen azterketa eta idazketa lantzeko Mintegien sorrera erraztu dezan eskatzen zaio Errektoregoari.

9.— NUPeko gobernu-taldean Hizkuntz Normalizatorako Errektoreorde bat sortzea eskatu du Batzordeak, proposatutako Plana aurrera eramateko zereginarekin. Era honetako errektoreorde bat izan zen aurreko errektore-aldian, eta egungoan Errektorearen Ondokoaren mailara jaitsi dute, unibertsitate-gobernuko eztabaidetan eta akordioetan parte hartze zuzenik gabe.

10.— Ez dago nabarmendu beharrik orain axola duena Planaren onarpena dela: onartuko al du errektore-taldeak? Gaindituko al du Gobernu-Batzordearen oztopoa? Nafarroako Parlamentuak hizkuntz lege berezirik oraindik ez duela eta, beraz, irakaskuntza- eta irakaslego-gaietan neurririk ezin dela hartu argudiatuko al dute? Ikasturte hau bukatu aurretik argitu beharreko galderak dira.

Orain arazoa ez da normalizazio-planik baden edo ez den, baizik eta plana sostengatuko duen oinarri sozial eta unibertsitariorik ba ote den. Ez dezagun ahantz helburu zehazgabeen —edo nabarmen lortezinen— alde sakrifizio handienak —baita erokeria handienak ere— egiteko prest dagoen jende askoko herria dela hau, baina nekez ulertzen duena zer esan nahi duen jarreraren arteko borroka geldo —eta gehienetan ilun— batean zehar norbere planteamenduek aurrera egitea.

Euskaratzailea:

IMANOL MURUA URIA